

20 år etter reformen for personer med utviklingshemming –

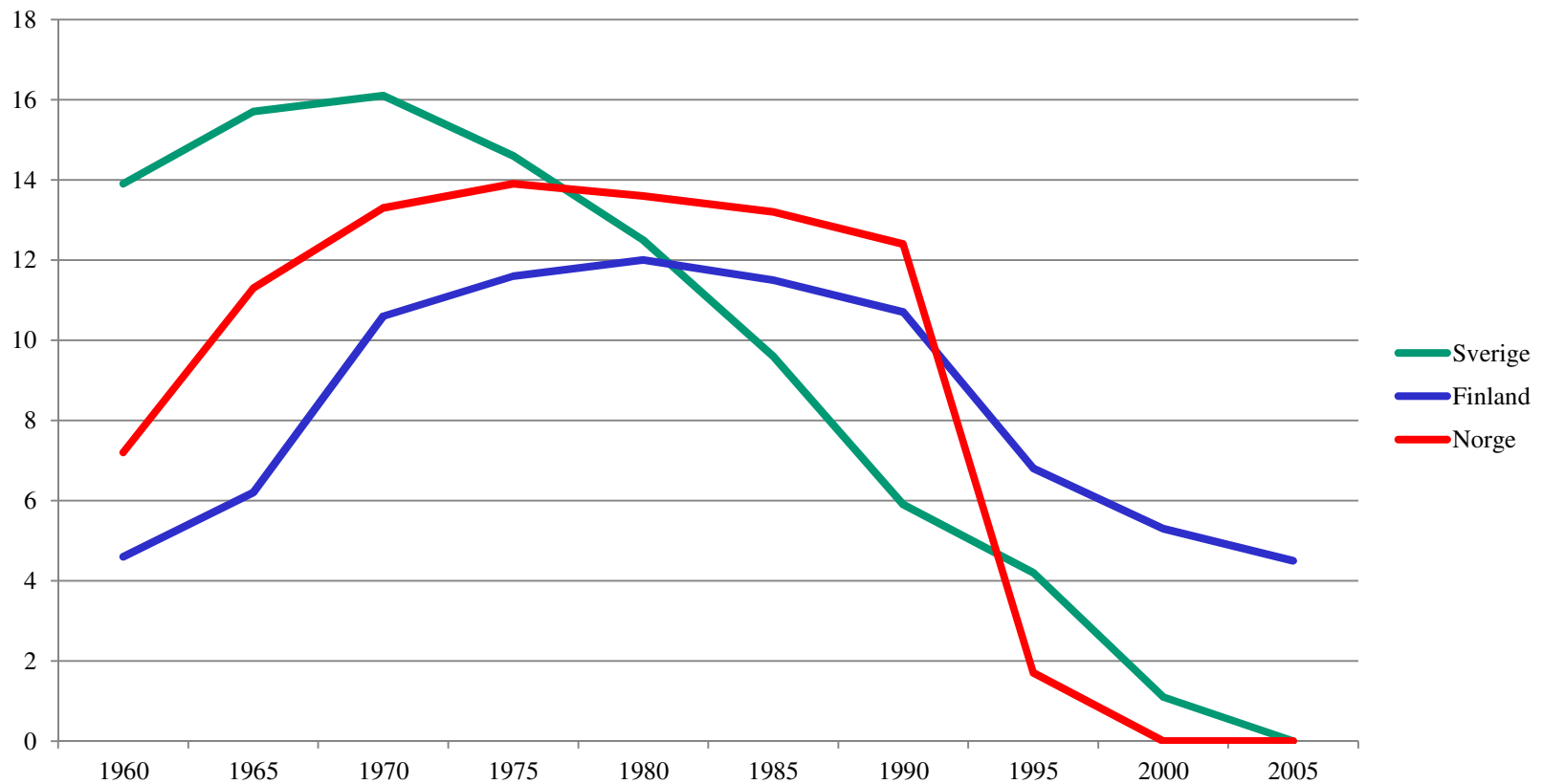
Innfridde mål eller brutte visjoner?

Jan Tøssebro, NTNU

«En ny hverdag», Oslo, 31. mars – 1. april 2011

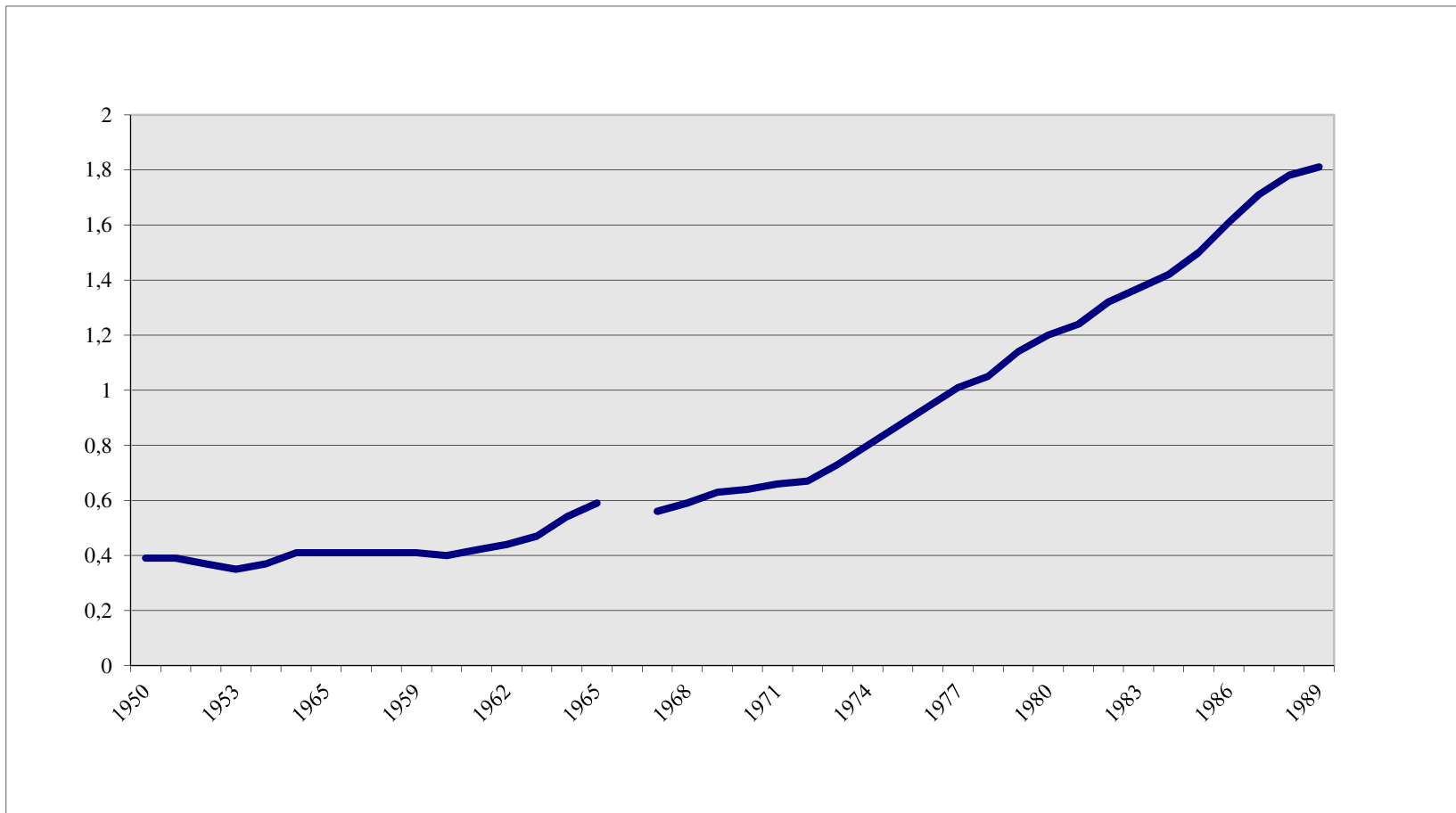
Avvikling av institusjoner

Antall i institusjon per 10 000 innbyggere i Norge, Sverige og Finland, 1960-2005, Kilde: Tøssebro et al, kommer

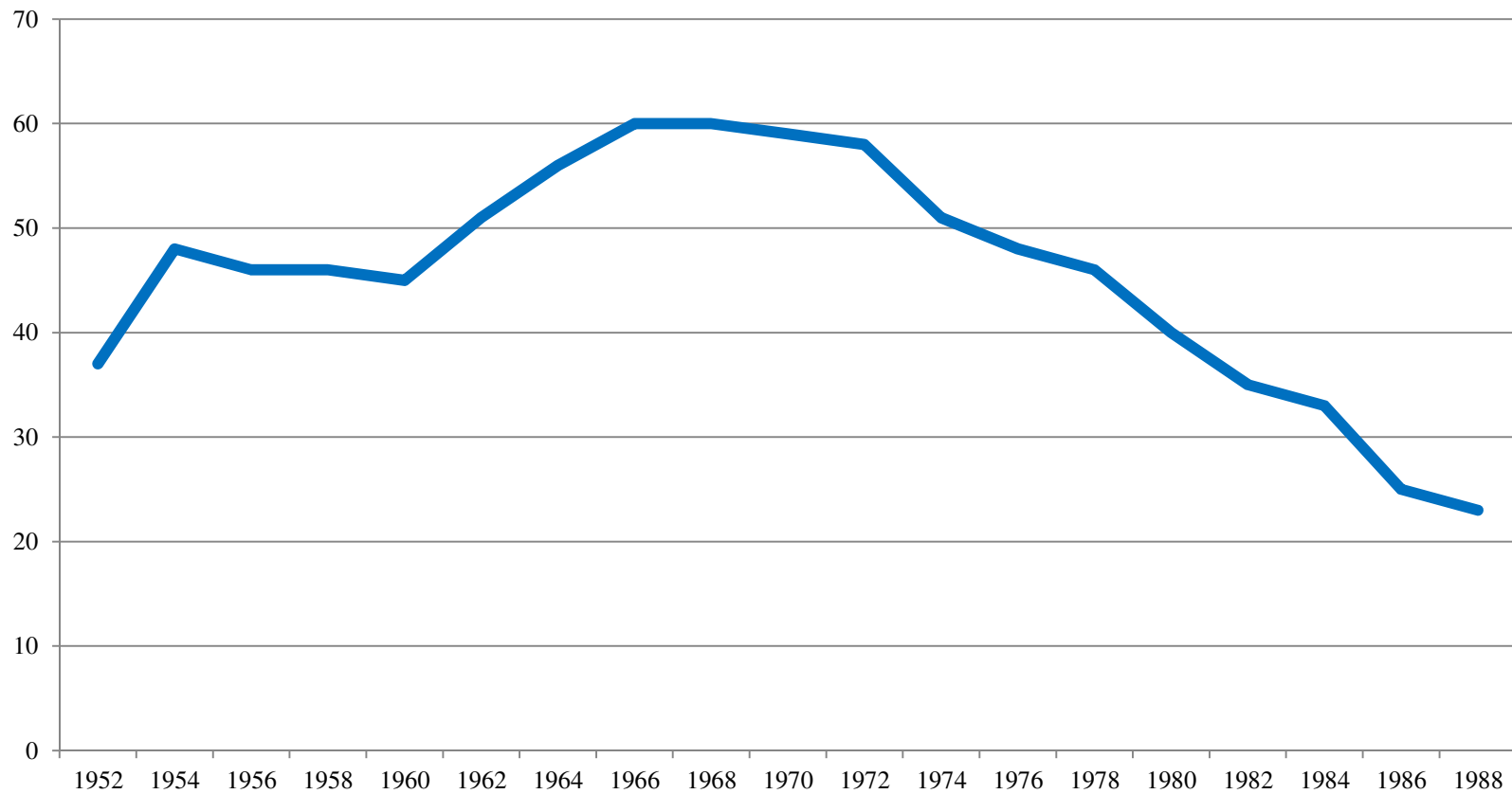
Ansatte per bruker 1950-89

Kilde: Tøssebro, 1992. Årene 1950-65 gjelder to statsinstitusjoner, fra 1967 alle institusjoner

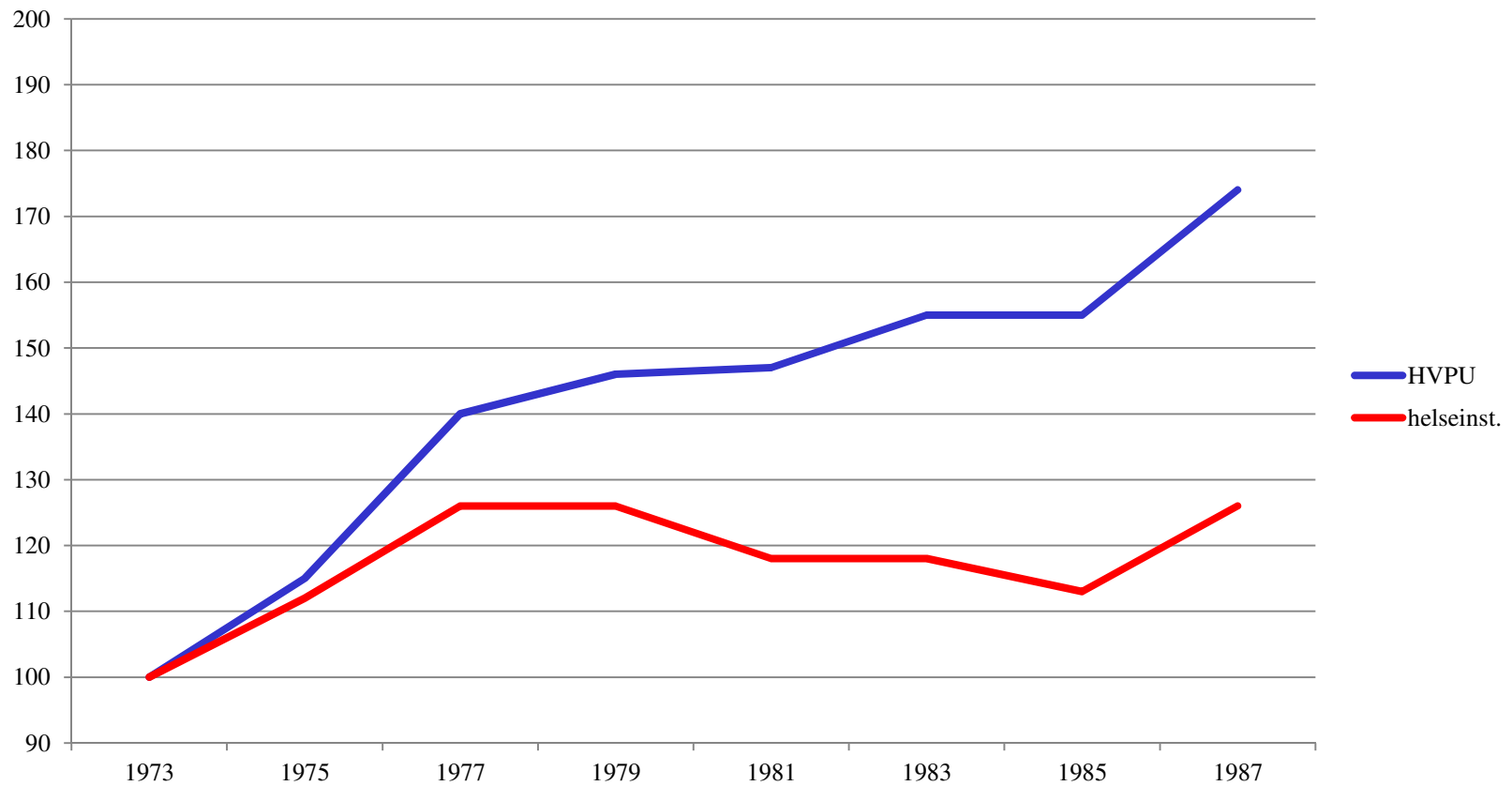

Antall personer per institusjon, 1952-88

Kilde Tøssebro 1992

Økonomisk vekst, HVPU og helseinstitusjoner, justert for vekst i BNP Kilde Tøssebro 1992

Målene – kritikken av institusjoner

- De forsterker problemet de er ment å løse
 - Stemplingsteori; mindre stimuli og mindre læring
 - Psyko-sosiale effekter, asylet, avindividualisering
 - Den nye optimismen (Kanner, Følling)
- Uakseptable levesteder (Skouen)
 - «Det skjulte Norge», velferdsstaten, levekår
 - Separate is *not* equal – segregering er stigmatiserende
 - Normalisering og VSR

Reformen: praktisk bakgrunn

- Oppfølgingen etter 1975 (Lossius I) – det skjer for lite
 - Barn – nye tilbud vokser fram
 - Voksne – normalisering av institusjoner
 - Norge henger etter internasjonal utvikling
 - Det skjer for lite i kommunene, de fraskriver seg ansvar
- I strid med den alminnelige måten vårt samfunn er organisert
 - Den nye kommunen – LEON-prinsippet , normalisering og alminnelig omsorg
 - Sektoransvarsprinsippet – bolig er bolig, tjenester noe annet, arbeid og utdanning likeså (nei til totalomsorg)

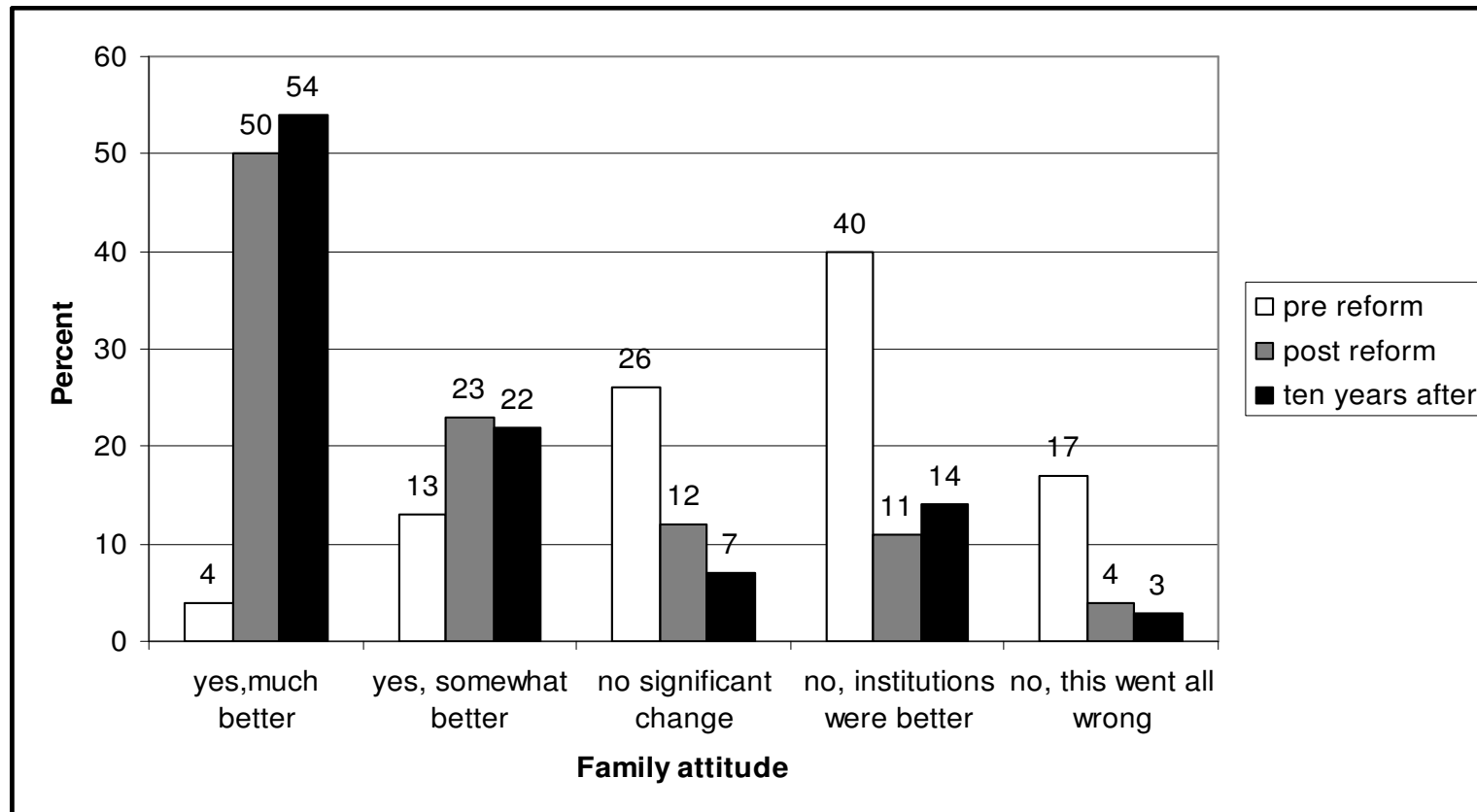
Intensjoner, ambisjoner og politiske føringer

- Utvidelse av velferdsstaten
 - Å bruke de samme mål på akseptable levekår som for andre (St.meld. 47, 1989-90)
 - Bedre eller godt nok?
- Å legge grunnlag for en ny utviklingsbane
 - Ikke bare et engangsløft (bedre utvikling enn i HVPU)
 - Levekår
 - Deltakelse, integrering og normalisering
 - Noe må tas på sikt (sysselsetting, fritid)
 - Tjenester til flere, ventelister

Hva skjedde i reformåra? Oppsummering i fire punkt

- Flere fikk tjenester
- Familien – fra opposisjon til støtte
- Bolig: klart bedre
- Revolusjonen som forsvant

Familiens syn, Kilde Tøssebro & Lundebj, 2006

Forbedringer

- Boforholdene
 - Fra avdeling til leilighet
 - Husbankens normer, størrelse i kvm og antall i bofellesskapet, følges
 - Sosiale aspekter
 - «Lettere å besøke nå» – famliens bilde
 - Færre negative relasjoner til medboere
- Familiekontakten øker
- Selvbestemmelse i hverdagen
 - mindre henvisning til turnus, rutiner og andre beboere når hindringer for selvbestemmelse beskrives

Revolusjonen som forsvant

- Sysselsetting
- Sosiale nettverk
 - Akseptering men knapt integrering
 - Ensomhet, ja, men det var ikke nytt
- Selvbestemmelse – større beslutninger
- Fritid – taperen ?
 - Aktivitet – reduseres
 - Integrering – ingen forbedring

Etter reformen I

- I 2010 møter vi en helt annen kommune
- Vi spør hjelpeverger i 53 kommuner om å intervju en ansatt
 - 17 av 53 kommuner “ville ikke” delta
 - 85 av 424 intervju lot seg ikke gjennomføre
 - Ansatte mente de ikke hadde fullmakt til det (eller gjorde seg utilgjengelig)
- Hjelpevergene selv svarer i samme utstrekning som før
- Noe har åpenbart skjedd
 - Interesse?
 - Kontroll - munnkurv?

Etter reformen II – boligen

Kilde: Tøssebro og Söderström, kommer

- Bokollektiva (eget rom i gruppebolig) på vei ut
- Andelen med egen bolig økte 1994-2001, men har siden sunket svakt.
- Bofellesskapene dominerer, og en økende andel har fellesareal
- Antall beboere per bofellesskap øker sterkt

	1994	2001	2010	2010*
Gruppestørrelse (snitt)	3,8	5,0	7,0	8,1
Prosent med 7+	3	16	40	54
% blandet gruppe	-	13	22	27

– Hvor er husbanken – hvem husker HB-1255?

Etter reformen III – andre områder

Kilde Tøssebro og Söderström, kommer

- Sysselsetting – ny utviklingsbane?
 - Andelen uten dagaktivitet øker fra 5 til 16%
 - Reduksjon i andelen på tiltak i regi av NAV
 - Kommunle dagsenter – forskyvning bort fra produksjon og mot aktivisering
- Fritid – reformens taper, hva nå?
 - Aktivitet tilbake til nivået før reformen
 - Integrering tilbake til nivået fra 1994

Etter reformen III - fortsatt

- Sosiale nettverk – ensomheten (som *ikke* økte)
 - Svak økning i familiekontakt – skyldes redusert geografisk avstand
 - Reduksjon i kontakt med naboer uten utviklingshemming
 - Stabilitet i forhold til venner og medboere
 - Noe mer positiv bedømmelse fra personalet
- Selvbestemmelse – tilbake til start?
 - Svekkelse der reformperioden ga forbedring: hverdagssaker
 - Klar økning i henvisning til rutiner og turnus som begrunnelse for mangel på selvbestemmelse

Debatten om store bofelleskap

Kilde Tøssebro og Kittelsaa, kommer

- Forsvaret for store bofelleskap:
 - Motvirke ensomhet – FEIL
 - Bedre fagmiljø og mer stabil organisasjon – MOTSATT
 - Gjelder veiledning, stabilitet, samtidig ansvar for personer med motstridende behov, mindre utsatt for reduksjon i praktisk hjelp, personalressurs sjeldnere begrensning på fritida, helseoppfølging
 - Bærekraftig økonomi – TVILSOMT
 - Men noen benytter høvet til å *gjøre* det billigere
- Motargumenter:
 - Ytre signal på avvik – STØTTES
 - Konflikter med medboere – UKLART
 - Selvbestemmelse – FEIL
 - Normalisering, integrering, sektoransvar

Innfridde mål eller brutte visjoner?

- Ikke se bort fra det som er oppnådd:
 - Boligstandarden økte klart
 - Flere får tjenester
 - Få flyttes langt unna hjemstedet og familien
 - Nabolag – akspetering og synlighet:
 - Er det noen som husker naboaksjonene?
 - Møter på gata og butikken
 - Mange positive initiativ

Innfridde mål eller brutte visjoner?

- Reformen skulle *ikke* være et engangsløft, men starten på en ny utviklingsbane. Den ser vi lite til. Den ble et løft som gjorde slutt på videre utvikling.
 - Hvor ble det av det som skulle tas på sikt?
 - Svekkelse av dagtilbud
 - Framveksten av nye institusjoner
- Holdningsendring: fra «vi skal være bedre enn svenskene» til «vi skal i alle fall ikke bruke mer penger enn nabokommunen».
 - Det kommunale selvstyret framstår som svært koordinert.
 - Sverige, samme system, andre debatter
- Utfordringen – å få reformen tilbake på sporet, og det må være en oppgave for sentrale myndigheter